

УДК 334.01

Концептуалізації поняття інститут та інституалізація для ринку фінансових послуг

Клапків Ю.М.

У статті розглядають особливості поняття інститут та інституціоналізація, розкривається його зміст у різних сферах однією із яких є фінансові послуги. Проаналізовано термінологічні проблеми застосування поняття інституціоналізація та інститут. Виокремлено етапи інституціоналізації та їх відображення. Розглянуто характер інституціонального підходу його фази.

Ключові слова: інститут, інституціоналізація, структура, седиментація, організація.

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ ПОНЯТИЯ ИНСТИТУТ И ИНСТИТУАЛИЗАЦИЯ ДЛЯ РЫНКА ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ

Клапків Ю.М.

В статье рассматриваются особенности понятия институт и институционализация, раскрывается его содержание в различных областях, одной из которых являются финансовые услуги. Проанализированы терминологические проблемы применения понятия институционализация и институт. Выделены этапы институционализации и их отображения. Рассмотрен характер институционального подхода его фазы.

Ключевые слова: институт, институционализация, структура, седиментация, организация.

THE CONCEPTUALIZATION OF THE NOTIONS OF INSTITUTION AND INSTITUTIONALIZATION FOR THE FINANCIAL SERVICES MARKET

Klapkiv Y.

The article discusses the features of the concepts of institution and institutionalization, reveals its content in a variety of areas, one of which is financial services. Analyzed terminological problems of applying the concept of institutionalization and the institution. Stages of institutionalization and display them. Consider the nature of the institutional approach phase.

Keywords: Institute, institutionalization, structure, sedimentation, organization.

З поняттям інститутів і інституалізації часто можна зустріти в літературі, та повсякденному житті, але однозначно трактувати їх вкрай складно, виникає багато суперечностей. Це пов'язано з тим, що ці поняття по-різному відображаються на представниках окремих дисциплін, а також через прийняття до уваги різних наукових шкіл, парадигм або точок зору.

Інститути та інституції знаходяться між собою в постійній взаємодії, і межа між ними доволі умовна. Організації, що знаходяться під впливом різного роду інститутів, формальних і неформальних, повинні адаптуватися до змін інституційного середовища. А з іншого боку, своїм функціонуванням надають форму інститутам, впливають на їх зміну.

Слід зазначити, що проблема інституціоналізації займає чільне місце в наукових дослідженнях, як українських, так і іноземних учених. Її досліджували В. Андрияш[1], Н. Осипова [3], А. Колодій [4], П. Толберт, Л. Зуцкер[6], та інші. На сьогодні, в більшості наукових робіт розглядаються різ-

номанітні проблеми, пов'язані з процесами інституціоналізації, але проблема визначення і змісту цих процесів, на нашу думку, потребує більш детального розгляду, особливо з позиції ринку фінансових послуг.

Метою статті є теоретична концептуалізації підходів щодо поняття «інституціоналізація», та виявлення особливостей що притаманні для ринку фінансових послуг

Повторюваним є таке трактування. Інституціоналізм - це набір правил, за якими проводяться різного роду взаємини соціального впливу. Правила приймаються учасниками даного співтовариства і визначають, яка поведінка є правильною, а яка-ні; в свою чергу, процедури визначають спосіб встановлення правил. Правила між собою можуть відрізнятися наступними характеристиками:

- точність формулювання - виникають, як правило, точно визначають поведінку, як і ті, які визначають лише напрямок правильної поведінки в даній ситуації;

- офіційного оформлення - формальні інститути - це офіційні обмеження, правила, правила встановлені людьми (наприклад, конституція, різного роду правові акти); неформальні інститути - це різного роду умовності і правила поведінки;

- авторитативність - диференціація правил за наслідками недотримання цього правила. Діапазон авторитативності установ дуже широкий - від правил, порушення яких не тягне за собою ніяких штрафів, до правил, порушення яких загрожує серйозними суспільними наслідками.

Інститути є правилами функціонування в суспільстві, з'явившись зменшують невизначеність у повсякденному житті одиниці. Вони надають інформацію, як "повинні" виглядати поведінки людей у ситуаціях повсякденного життя, незалежно від того, чи це стосується сфери життя, його особисті, а також пов'язаних професійною діяльністю. Інститути - це тип повторюваних дій і загальних переконань щодо реальності. Інститутами можуть бути такі дії, як, наприклад, голосування, а також інші дії звичаю, який повторюється і який підходить аналогічний зміст. Інститути мають пізнавальний елемент і елемент нормативний. Елемент пізнавального призводить до того, що ситуації, явища стають більш зрозумілими для людини, а елемент нормативний визначає можливі межі поведінки, унормовуючи таким чином, поведінку індивідуума.

Таким чином, інститути можна розглядати як абстрактні - вигаданими людьми обмеженнями, які визначають взаємодію людей. Ці обмеження дають інформацію про те, що заборонено в даній ситуації, а також які умови необхідно виконати, щоб мати можливість робити якісь дії, які права та обов'язки пов'язані з певними діями.

Проявом інституціоналізації є горизонтальна експансія інституцій. Вона включає в себе розширення, діапазон даних установ, і, насамперед, на зростання інституціоналізації різноманітних сфер і галузей життя. Належить відзначити, перш за все, економічні, соціальні, культурні та комунікаційні, а також питання охорони навколишнього середовища. До нових (сучасних) господарських установ можна зарахувати, зокрема, інтеграційні організації (наприклад, Європейський Союз), інститути, що сприяють економічному розвитку слабо розвинених країн (наприклад, Світовий Банк), міжнародні торгові режими (наприклад, ГАТТ/СОТ), організації, що займаються координацією економічної політики, або кредитні організації, чи міжнародні транснаціональні корпорації.

Ще одним проявом прогресу, процесів інституціоналізації є розвиток структури багатьох існуючих установ. Наслідком зростання пропонованих компетенцій і роз-

ширення функцій обслуговування є гіперплазія організації і бюрократичність багатьох сучасних компаній.

Зазначена багатоваріантність поняття «інститут» дозволяє виділити, по-перше, притаманні усім інститутам ознаки, такі як наявність організуючої ідеї, власність, нормативно-правовий характер. По-друге, буття інституту включає в себе цілісність (єдність), загальну просторово-часову форму культури і інституалізації, тобто процеси, які безпосередньо забезпечують універсальність соціальних інститутів, в результаті чого інститут можна представити як функціональну організацію, яка забезпечує наявність конкретної системи однорідних інститутів як своєю змістовною основою.

Сам процес організації та регулювання суспільного життя, благоустрій, формалізації і стандартизації суспільних відносин називається інституціоналізацією [4].

У процесі інституціоналізації виникають і закріплюються нові структури та відносини між людьми, між організаціями, або між людьми і організаціями. Згідно запропонованої теорії П. Толберт і Л. Зучкер інституціоналізація - це процес, який складається з наступних етапів: інновація, призвичаєння, об'єктивізації і седиментації. [6]

Інновація виникає під впливом різного роду зміни в оточенні організації - дії ринкових сил, зміни технологічних або законодавчих змін. Ці стимули призводять до генерації змін. У разі страхування в Україні, стимулом інноваційних, який запустив процес інституціоналізації стала зміна законодавча у вигляді прийняття в 1996 році Закону України «Про страхування» [2]. Призвичаєння - це етап передінституціоналізаційний, який полягає в утворенні нових рішень як реакція на виникаючі зміни. Ці рішення, структури, починають формалізувати у вигляді різних правил і процедур. На цьому етапі знання про нові інститути є надзвичайно обмежені, а впровадження нових рішень, пов'язані значною мірою з відсутністю згоди суспільства на зміни. Об'єктивізації є етапом поліінституціоналізації, що передбачає поширення і закріплення нових структур. З'являється помірна суспільна згода на нові структури та рішення, а також підвищується засвоєння нових структур. Поінформованість щодо цих структур значно вища, ніж на етапі призвичаєння.

Етап повної інституціоналізації - це седиментація. Цей етап характеризується практично повним поширенням нових структур, та їх збереженням протягом тривалого часу. З'являється позитивний зв'язок між даною структурою і бажаним результатом. Седиментація може поступово скорочуватись, головним чином через відсутність видимих результатів, пов'язаних зі структурами.

Європейські вчені виокремлюють двоступінчастий характер інституціоналізації, а саме: фазу формально-політичну і фазу соціально - культурну. [5] Фаза формально-політична має місце на початку процесу змін, на цьому етапі виникають формальні установчі акти, закони, умови, під впливом яких формуються інститути. Діють тоді, нав'язані ззовні правила і норми. У соціально - культурній фазі формуються індивідуальне ставлення людей до організації, виникають формальні обмеження, напівформальні та неформальні, які служать для людей свого роду путівником дій. Друга фаза триває набагато

довше, ніж перша, переважно це термін більший як одне покоління.

Отже, саме в процесі інституціоналізації виникають і закріплюються інституції, що працюють на ринку фінансових послуг та відносини між людьми, між організаціями, клієнтами та органами нагляду. Якщо формальні вимоги були визначені та закріплені, деякі виконані, а частина скомпільована на перспективу під норми ЄС. То на рівні соціально-культурного формування, поглядів як працівників, власників, суспільства та клієнтів, необхідним є зміна та функціонування впродовж декількох поколінь.

■ Список використаної літератури

1. Андрияш В.И. Институционализация: понятие и содержание / В.И. Андрияш // Современные научные исследования и инновации. - 2014. - № 11 [Электронный ресурс]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2014/11/39534>
2. Закон України. Про страхування. - Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - N 18. - ст. 78.
3. Колодій А. Неінституціоналізм та його пізнавальні можливості в політичних дослідженнях / А. Колодій // Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії. - 2010. - Вип. 1. - С. 71.
4. Поняття й ознаки соціального інституту. Механізми здійснення інституціоналізації / соціологія підручник / за ред. Н. П. Осипової. К. ЮрінкомІнтер, 2003. С. 67.
5. Morawski W. Zmiana instytucjonalna. / W. Morawski // Społeczeństwo. Gospodarka. Polityka, Wydawnictwo Naukowe PWN. - Warszawa. - 1998.
6. Tolbert P. The Institutionalization of Institutional Theory / P. Tolbert, L. Zucker // S. Clegg. - 1996. - s. 182.